

Olması Gereken'in Tohumları

Terry Eagleton

2024

Oxford'lu filozof Gilbert Ryle bir keresinde bir öğrencisini intihardan vazgeçirmek için ona 'hiçbir şey önemli değildir' mantığının örneğin 'hiçbir şey gevezelik etmez' mantığından çok farklı olduğunu söylediğini iddia etmiştir. Bu tarzda felsefe yapan bazıları için Hegel kendi kabilelerinden biri değil, otokratik Prusya devletine boyun eğen ve düşünceleri 20. yüzyılın totalitarizminin ardında yatan karanlıkçı, yarı mistik bir sistem kurucusudur. Felsefe belirli şeyler hakkında belirli bir şekilde konuşmaktan ibarettir; Hegel bazen doğru türden şeyleri (özgürlük, erdem, rasyonalite) tartışır, ancak bunu doğru türden bir şekilde yapmaz. Özdeşlik ve özdeş olmamanın birliği gibi var olmayan bazı konular hakkında yazdığı gibi var olan bazı konular (aşk, yoksulluk, kendini yetiştirme) hakkında da yazar. Ancak Ryle gibiler için hiç de felsefi sayılmaz.

Richard Bourke, isim benzerliği ve vatandaşı Edmund Burke ile ilgili olan *Empire and Revolution* (2015) adlı eseriyle dikkat çeken, oldukça yetenekli bir siyasi tarihçidir. Kendisi Hegel'i geniş ve derin bir şekilde okumuş; ki bu, birçoğumuz için zaman geçirmenin en etkileyici yolu olmayabilir; ve modern Avrupa siyasi düşüncesi alanında etkileyici bir bilgiye sahiptir. Cambridge'de siyasi düşünce tarihi profesörü olan Bourke, edebiyat öğrencisi olarak başlamış ve Wordsworth'ün erken bir çalışması olan *Romantic Discourse and Political Modernity: Wordsworth, the Intellectual and Cultural Critique* (1993) ile sosyal ve siyasi fikirlere duyduğu tutkuyu göstermişti.

Bourke'un bu yeni kitabında belirttiği gibi, Hegel'in itibarı İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan bu yana düşüştür. O, Karl Popper'ın çirkin anti-komünist polemiklerinin ve Isaiah Berlin'in Oxford kaynaklı küçümsemenin hedefi olmuştur. Onun metafizik ve bilgi teorisi konularındaki ilgisi canlanmış olsa da, politik düşüncesi konusunda benzer bir keşif yapılmamıştır. 1960'lardan itibaren, başka bir filozof olan Friedrich Nietzsche, Ryle gibi filozoflar için de şüpheli olan bir düşünür, Hegel'in yerine Avrupa'nın baş filozofu olmuştur. Nietzsche'nin rancid politikalarından arındırılmış ruhu, Jacques Derrida ve Michel Foucault gibi post-yapısalcıların düşüncesinin yanı sıra tüm postmodern manzaranın şekillenmesinde rol oynamıştır. Birçok postmodern tip, bundan haberdar olmadan Nietzsche hayranıdır. Nietzsche'de, Hegel'in düşüncesi kaderini bulur: şimdi gerçek bir kullanışlı kurgu, benlik bir illüzyondur, güç akıl yerine insan işlerini yönetir, tarih dehşet verici kazaların bir bölümüdür ve dünya içsel anlam veya değere sahip olmadan bir akış ve sıvı sahnedir. Tüm bunlar, üzülmeye yerine kutlanmaya gereken bir durum olarak görülmelidir ve bu kutlamanın adı, tuhaf bir şekilde, trajedidir.

Hippiler ve muhalif öğrenciler arasında popüler bir düzeyde, tüm bunlar özgürlüğün sınırsız ve bu nedenle anlamsız, hiyerarşinin şüpheli ve kurum düşüncesinin baskıdan izler taşıdığı bir kültürü beslemeye yardımcı oldu. Politik hedef, bir bozulmuş şimdiki zamanından ütopyik bir geleceğe tek bir sıçramaydı. Hegel'in siyasi düşüncesini kazıma amacında olan Bourke'un hiçbir zaman tam olarak beyan etmediği niyeti, özellikle kendi zamanımızda yaşamaya devam eden bu rastgele radikalizme itiraz etmektir. Ve eğer Hegel'i tekrar okumak bunu yapmanın etkili bir yoluysa, bu Bourke'un siyasi düşüncesini, sonuçlarının özgün niyetleriyle feci bir şekilde çeliştiği bir dizi devrim etrafında döndüğünü düşünmesinden kaynaklanmaktadır.

Bu başarısız dönüşümlerin ilki Hristiyanlık'tır. Hegel'in görüşüne göre, bu cesur yeni inanç, put-perestliği ortadan kaldırdı ve Yahudiliğin prensiplerini devrim geçirdi, ancak özverili müjdesi güç ve mülkiyet dünyasında başarılı olamadı. Bu nedenle Haçlı Seferleri'nden köle ticaretine kadar dehşet verici olaylarla dolu bir tarih haline geldi, aynı zamanda dünyeviliğe sırtını dönerek bir başka dünyaya çekildi. Reform, Hristiyanlığı ortaçağ hurafelerinden kurtardı, ancak öznellikte derinleşmesi, bir suç ve tövbe kültürüne bedel olarak geldi. İnsan bilincinde daha sonraki bir ilerleme olan 18. yüzyıl Aydınlanması, Hegel'in tam kalp ile alkışlamasını kazanmak için malzeme gerçekliğinden uzaktı. Ona göre felsefe, dünyevi olmadığı sürece hiçbir şey değildir.

Yine de, bu entelektüel çalkantının kalbinde, Hegel'in gözünde tam anlamıyla bir devrimci olan bir figür vardı. Bu, çekingen, son derece saygın İmmanuel Kant için kullanılan garip bir kelimedir. Alışkanlıkları o kadar dikkatliydi ki, vatandaşlarının onun saatlerini ayarladıkları söylenirdi ve politik devrimleri nefret ederdi. Macho Nietzsche için, Kant, damarlarında sirke olan solmuş bir yaşamı reddedendir; ancak onun eserinin fikir dünyasını temellerinden salladığını görenler de vardı. Kant da öyle düşünüyordu. Aslında, kendisi ateşli bir politik devrimciydi, ancak bunun farkında değildi. Fransa'daki çalkantılı olaylar,

ona göre, Hristiyanlığın gelişinden bu yana medeniyet tarihindeki en uğurlu olaydı; ancak bu çalkantıyı, devletin şiddetli bir şekilde devrilmesi yerine bir anayasal mesele olarak gördü, bu yüzden devrimlere karşı düşmanlığını koruyabildi. Hegel için, Kant'ın ahlaki düşüncesi ve Fransız Devrimi aynı tarihsel güçlerin ürünleridir. Bu felaket insan faaliyeti duygusunu yenilerken, Kant'ın çığır açan insan zihnini aktif olarak gerçekliği inşa eden bir şekilde ele almaktı. Ancak sonunda, Hegel, Kant'ın kalp temizliğine yaptığı çağrıda, Hristiyanlıkta gördüğü tarihten kaçışın bir izini buldu. Kant da, Hegel'in değer verdiği düşünce ve gerçeklik evliliğini gerçekleştirmedi.

Bourke, bu başarısız devrimlerin öyküsünü açık, bilgili bir üslupla anlatır, stilistik zarafet eksik olsa da. Hegel hakkında açıklama yapmak, politik düşüncesiyle uğraşıyorsanız, örneğin, bilgi kuramı ile uğraşıyorsanız daha kolaydır ve bu daha sorunlu konuları dışlamak, Bourke'un yaptığı gibi işini tamamen överken Hegel'in çalışmasını da daha kolay hale getirir. Sorun, kitabın argümanı açıklamaya kurban etmesi ve genel durumuna yeterince dikkat etmemesidir. Kitap, Hegel'in incelediği devrimlere duyduğu memnuniyetsizliğin neredeyse her örneğinde, İsa veya Robespierre, eski Atinalı filozoflar veya modern Kantçılar konuşuyor olsak bile, bu devrimlerin dünyeviliği veya gerçeklikten uzaklaşmasıyla ilgili olduğunu açıkça belirtmiyor.

Bu, Hegel'in şeylere bakışının kalbine gider. Ona göre, gerçek olan mümkün olanı içerir, böylece arzu edilen bir alternatifi gözden kaçırma korkusu olmadan içine dalaabilirsiniz. Var olanın üzerine keyfi bir ütöpik boyut eklemenize gerek yoktur, çünkü var olan zaten kendi içinde olması gerekenin tohumlarını gizler. Gündelik dünya ile siyasi fantezi arasında sıkışıp kalmaya gerek yoktur. Uygulanabilir tek gelecek, kökleri şimdiki zamanda olan bir gelecektir, hayallerle ya da diktalarla paraşütle indirilen bir gelecek değil. Bir şeyin özünü ancak oluş halindeyken ne olduğunu kavrayarak kavrayabilirsiniz. Bir masa, bir fidanla başlayan ve bir toz yığınıyla sona erecek olan bir sürecin sadece bir anlık görüntüsüdür.

Elbette Hegel'in çağına damgasını vuran muazzam bir dönüşüm vardır. Bourke, Hegel'in kendisinin hiçbir şekilde bazı akademisyenlerin iddia ettiği gibi Fransız Devrimi'nin katıksız bir hayranı olmadığını savunuyor. Fransa'daki devrimci mayalanma onun duyarlılığına nüfuz etmiş olsa da, orada olup bitenlerin çoğunu onaylamıyordu. Jakobenler kendilerini dünyadan koparan ve kendi kendilerini yiyip bitiren bir mutlak özgürlük fantezisi peşinde koşarken, hayaller ve diktalar aklı başında gerçekliğin yerini almıştı. Böyle bir özgürlük boştur, çünkü özgürlüğü kısıtlayabileceği korkusuyla her şeyi ortadan kaldırmak, ardında başka bir yol yerine başka bir şekilde hareket etmemiz için hiçbir neden bulamayacağımız bir boşluk bırakır. Mutlak bir irade keyfi olmak zorundadır, zira yasalara ve ahlaki zorunluluklara saygı göstermesi halinde mutlak olmaktan çıkacaktır. Kendisinden başka bir şeyin varlığı bile onun için ölümcül bir tehdit oluşturur ve sonunda hareket eden her şeyi ezip geçer. Hegel devrimi boşluğa doğru bir kaçış olarak görür, böylece incelediği diğer yeniliklerle aynı şekilde başarısız olur.

Bourke özgürlüğü Hegel'in temel kaygısı olarak görür, ancak bunun kesinlikle nitelendirilmesi gerekir. Hegel'in çözdüğünü düşündüğü bireysel özgürlük ile daha kurumsal bir varoluşa dayanma arasındaki çatışma daha önemlidir. Kendi kaderini tayin etme bir boşlukta gerçekleşemez. Ayrıca, onu liberal gelenekteki düşünürlerden ayıran şey, özgürlüğün karşılıklı olması gerektiğine olan inancıdır - benim özgürlüğüm ancak başkalarının özgürlüğünde ve başkaları aracılığıyla gelişebilir. Karl Marx'ın elinde bu komünizme dönüşecektir, çünkü her birinin gelişimi herkesin gelişiminin koşulu haline gelecektir. Yine de Marx bu kitapta nispeten yokluğuyla dikkat çekiyor. Onun hakkında yapılan birkaç yorumdan en az biri oldukça tartışmalıdır. O ve Kierkegaard'ın 'kendi terimleriyle anlaşılmaz' oldukları söyleniyor. Eğer bu, bu iki düşünürde de Hegel'e tepkilerinden başka bir şey olmadığı anlamına geliyorsa, bu fevkalade yanlış bir yargıdır. Bu Kapital ya da Ölümcül Hastalık için nasıl doğru olabilir? Dizinde Marx'la ilgili bazı girişler Georg Lukács ya da Frankfurt Okulu tartışmalarına dönüşüyor. Hegel'in mirasına dair bir açıklama, en ünlü mirasçısının çalışmalarından çok sonra, 20. yüzyıla odaklanıyor.

Bourke'un çalışması Marksizm konusunda bu kadar hazırlıksız çünkü Bourke'un bir yanda güncel olana saygı ile diğer yanda devrimci fantezilere geri çekilme arasında kurduğu karşıtlığı parçalamakla tehdit ediyor. Marx pratik ve maddi olana sarılmış, ütopyacılığı küçümsemiş ve her türlü idealizme karşı çıkmış olsa da bir devrimciydi. Hegel gibi o da, bu kitapta pek kullanılmayan bir terim olan bir tür için eleştiri uygular. Bu tür bir eleştiri, soyut bir ideali günümüze taşımaktan ziyade, kendisini

olduğu gibi dünyaya yerleştirir, ancak onun içindeki belirli çatışmaları ve çelişkileri arar - bir kez kilidi açıldığında dönüştürülmüş bir geleceğe yol açabilecek çatışmalar. Bu anlamda ne muhafazakâr gibi var olana bağlıdır ne de koltuk anarşisti gibi anlamsızca öte dünyacıdır. Bourke'a göre, hoşnutsuzluğun tek panzehiri gerçekten el altında olan değerlerde yatar ve Hegel bu noktada boş hayalperestlere ve soyut ilkelerin tüccarlarına karşı üstünlük sağlar. Ancak aynı şey, mevcut liberal değerlere övgüler yağdıran ve elinde alternatif ahlaki ilkeler dizisi bulunmayan Marx için de söylenebilir. O sadece bu değerlerin pratikte neden hiçbir zaman yeterince gerçekleştirilemediğini ve birisinin bunu nasıl başarabileceğini sorgular.

Bu kitap hem Hegel'in devrim üzerine bilimsel bir açıklaması hem de devrim fikrinin örtük bir eleştirisidir. Bourke, siyasetin "pratik meselelerden soyutlanarak gerekçelendirilen bir dizi ideal düzenlemeden" daha fazlası olması gerektiğini belirtiyor ki bu, kabul etmenin çok kolay olduğu bir önermedir. Ayrıca pratik meselelerle ilgilenmenin idealizmi azaltacağını varsayıyor, ancak ya bu meseleler kendi içlerinde hayal bile edilemeyen olasılıklar içeriyorsa? Bourke'un burada hedefinde siyasi sol var gibi görünüyor, ama Güney Afrika'da ırk ayrımcılığının yıkılması hangi anlamda fanatik bir gayretkeşlik ya da kendini tüketen bir soyutlama içinde kayboldu? Greta Thunberg'in gerçeklikten kopuk olduğu, aklı başında herhangi bir gözlemcinin değil, Donald Trump'ın görüşüdür. Terör tüm radikal siyasi değişimlerin kaderi midir? 'Terörizm' kelimesi bu bağlamda ortaya çıkmıştır, ancak terörü uygulayan bir grup isyancı değil, devlettir. Günümüzde terörizm, devrimin bir yönü olmaktan ziyade, ağır baskı altındaki devletlerin vatandaşlarının içinde bulundukları durumun sorumlusu olarak gördükleri kişilere karşı giriştikleri bir saldırdır. Gerçek siyasi değişimin kaçınılmaz bir özelliği değil, umutsuz bir ikamesidir.

Bizi ayrımlara saygı göstermeye çağıranlar, değişim güçleri söz konusu olduğunda Jakobenler ile 1960'ların militan öğrencileri ya da giyotin ile ders verme arasında çok az fark olduğu izlenimini vermemelidir. Bourke, tarihçi J.G.A. Pocock'un 1960'lardaki öğrenci protestoları üzerine yazdığı ve mutlak özgürlüğe doğru gidişin terörle sonuçlanacağı uyarısında bulunduğu bir makaleyi onaylayarak alıntılıyor. Öğrencilerin yenilenmiş müfredat taleplerinin kellelerin sepete atılmasına yol açtığını görmek zor.

Her halükarda, çağdaş dünya, Hegel'e geriye doğru bir bakışla yürütülmesi gereken gayretli devrimcilerle dolup taşmıyor. Ve Hegel'i bu amaçla kullanmak sanıldığı kadar kolay olmayabilir. Bourke, modern anayasal devleti diğerlerinden üstün tutmasına rağmen, Hegel'in bu devletin üzerinde nöbet tuttuğu toplumun kusurlarının keskin bir şekilde farkında olduğunu kabul eder. Örneğin, Bourke'un ifadesiyle 'ılımlılaştırılması ve ortak iyiye doğru yönlendirilmesi gereken' zengin ve fakir arasındaki mücadeleye vardı. Bu yumuşak ifade, Hegel'in erken dönem sanayi kapitalizmine ilişkin, bazıları çarpıcı bir şekilde Marx'ın kileri önceleyen kuşklarını hafife almaktadır. Aşırı zenginliğin yanı sıra, kitlelerin manevi ve maddi yoksunluğa sürüklendiğini, 'hayvanlaştığını' ve kader kadar kör olan yabancı bir güce tabi kılındığını savunur. Bu adaletsizlik karşısında öfkelenen sıradan insanlar 'ilkel, barbar, mantıksız ve ürkütücü' hale gelir ve sonsuza dek ayaklanma tehdidinde bulunur. Hegel halktan çok korkuyordu, ki bu radikal olmamak için en iyi neden değildir. Hegel halkın içinde bulunduğu kötü durumu düzeltmek için devlete bakarken, Marx devleti daha gerçekçi bir şekilde onu ayakta tutan güç olarak görür. Bourke'un liberal değerler olarak adlandırdığı şeyin bu tür bir kapitalizmi insanileştirme işine uygun olduğunu görmek kolay değildir.

Etimolojik olarak konuşursak, devrimler her şeyi eski haline döndürür. Bu, işleri çok daha kötü hale getiren muhafazakarların inancı değildir. Hegel'in tamamen başarılı olarak gördüğü devrim tam bir daire çizer. 'Dünya ruhu' kendi üzerine döndüğünde, kendi evriminin ve istikrarlı ilerleyişindeki her şeyin tam da olduğu gibi gerçekleşmesi gerektiğinin bilincine vardığında hedefine ulaşır. Bunun gerçekleşebileceği bir insan zihni bulmalıdır ve akıl almaz bilgeliğiyle, kendisini düşünmek için bir ayna olarak G.W.F. Hegel'in bilincini seçmiştir, tıpkı Yüce Tanrı'nın Filistin'in karanlık bir köşesinde, muhtemelen bir taş ustasının oğlu olan genç bir Yahudi'yi aynı amaçla seçmesi gibi.

Hegel'in Dünya Devrimleri, kahramanının düşüncesi hakkında İngiltere'de eşi benzeri olmayan bir bilgi birikimi sergiliyor. İkincil kaynak dağarcığı da bir o kadar etkileyici. Kitapta eksik olan şey eleştiridir. Neredeyse üç yüz sayfa boyunca, neredeyse tek bir olumsuz yargının ustanın iyi adını lekelemesine izin verilmiyor. Bu durum, burada Hegel'in siyasi düşüncesinin anatomisinden çok daha fazlasının söz

konusu olduğunu göstermektedir. Bu anlatının altında, adını asla gerçekten söylemeyen siyasi bir düşmanlık gizleniyor. Ortaya çıkması iyi olurdu.

Posia

Terry Eagleton
Olması Gereken'in Tohumları
2024

<https://www.lrb.co.uk/the-paper/v46/n04/terry-eagleton/seeds-of-what-ought-to-be>
Çeviren : Nuri Can Alber Çabuk

edu.wll.im